

tan'daki faaliyetini on altı yaşında iken başladı. Kırsal bölgeleri fethetmek ve oradakileri müslümanlaştırmak üzere kendisine bağlı olanları farklı yörelere gönderdi. Behrâyic'e yolladığı Seyyid Seyfeddin ve Miyân Receb kumandasındaki birlikler başarılı olamayınca bizzat ordunun başına geçip ilerlemeyi sürdürdü. Önce başarılı olduğu halde daha sonra yenilerek 14 Receb 424'te (15 Haziran 1033) şehid edildi. Vasiyeti uyarınca bulunduğu Behrâyic'e defnedildi.

Kuzey Hindistan'ın Gazneliler'in istilasına uğraması ve Gurlular tarafından işgal edilmesi arasında geçen uzun yıllar boyunca adının unutulmaması ve mezarının ayakta kalmış olması, orada kabrini koruyan ve anısını yaşatan müslüman bir topluluğun bulunduğunu göstermektedir. Bağdat hilâfet makamının tanıdığı Hindistan'ın ilk müslüman hükümdarı olan İltutmış'ın oğlu Mahmud Nâsırüddin (1246-1266), Delhi sultanlık ailesinin Behrâyic'de hayatını sürdüren ilk prensi olmuş, yörede İslâm hâkimiyetinin yerleşmesi onun yönetimi döneminde başlamış, bu arada Gazi Miyân'ın kabri üzerinde ilk bina da onun tarafından yaptırılmıştır. Muhammed b. Tuğluk (1325-1351) türbeyi ziyaret eden ilk Delhi sultanıdır. Firûz Şah Tuğluk 776'da (1374) Behrâyic'e özel bir ziyarette bulunmuş ve buranın mânevî havasından etkilenmiştir. Türbenin civarındaki bazı ek binaların onun tarafından inşa edildiği söylenir.

Gazi Miyân'ın türbesi Hindü ve müslüman yüz binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Bâlây Miyân, Bâlâ Pîr, Heteylâ Pîr gibi adlarla da tanınan Gazi Miyân'ın menkıbesi, Utar Pradeş ve Bengal'in doğusu ile Bihâr'daki köyler başta olmak üzere Kuzey Hindistan halkının kültür hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Hakkında pek çok menkıbe teşekkül etmiş olduğu gibi Utar Pradeş'in köy ve kasabalarında hayatına dair çeşitli olayları anmak üzere törenler düzenlenmektedir. Gazi Miyân için yaptırılan çok sayıda makama binlerce Hindü ve müslüman köylü adakta bulunur. Evlilik merasimi icra edilmekteyken öldürüldüğüne inanılan Gazi Miyân'ın hâtırasına pek çok yerde "ceyth" (mayıs-haziran) ayının ilk pazar günü evlilik töreni alayları düzenlenmektedir. Bazı uygunsuz gelişmelere yol açması üzerine İskender-i Lüdfî (1489-1517) tarafından yasaklanan bu törenler sonraları tekrar canlandırılmıştır. Bâbürlü Hükümdarı Ekber Şah kıya-

fet değiştirerek Agra yakınlarında öyle bir merasimi yerinde takip etmiştir. Gazi Miyân'ın ölüm yıl dönümü her yıl Recebin 12, 13 ve 14'ünde törenle anılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Emir Hüsrev, *İ'câz-ı Hüsrevî*, Leknev 1872, I, 155; Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî* (nşr. Seyyid Ahmed Han), Kalküta 1862, s. 491; İbn Batûta, *er-Rihle*, Kahire 1346, II, 69-70; Şems-i Sirâc Affî, *Târîh-i Firûzşâhî* (nşr. Mevlâ Vîlâyet Hüseyin), Kalküta 1891, s. 372; Abdullah, *Târîh-i Dâvudî*, Aligarh 1954, s. 38; Ni'metullah, *Târîh-i Hân Cihânî*, Dakka 1960, I, 217; Ebû'l-Fazl el-Allâmî, *Ekbarnâme*, Biblioteca Indica, II, 145; Abdülkâdir el-Bedâünî, *Muntehâbü't-tevârîh*, Biblioteca Indica, III, 27; Firişte, *Târîh*, Leknev 1281, I, 139; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-evliyâ*, Kanpûr 1900, s. 160-161; Gulâm Server Lahûrî, *Hâzinetü'l-aşfiyâ*, Leknev 1873, II, 217-224; M. Abbas Han Şîrvânî, *Hayât-ı Mes'ûdî*, Aligarh 1935; İnâyet Hüseyin, *Gazânâme-i Mes'ûd*, Leknev 1894; G. de Tassy, *Mémoire sur la religion musulmane dans l'Inde*, Paris 1869, s. 72-79; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Delhi 1978, I, 312-314; Tahir Mahmood, "The Dargah of Sayyid Salar Mas'ud Ghazi in Bahraich", *Muslim Shrines in India* (ed. C. W. Troll), Bombay 1989, s. 24-43; K. A. Nizami, "Ghâzî Miyân", *El²* (İng.), II, 1047-1048; S. Digby, "Mas'ûd Sayyid Sâlâr", *El²* (İng.), VI, 783-784.

K. A. NIZAMI

GAZİ OSMAN PAŞA

(1833-1900)

Plevne müdafaasıyla
şöhret kazanan
Osmanlı kumandanı ve müşiri.

Tokat'ta doğdu. Asıl adı Osman Nûri'dir. Babası İstanbul kereste gümrüğünde kâtip olan Mehmed Efendi, annesi Şâkire Hatun'dur.

Ailenin tek erkek çocuğu olan Osman Nûri, henüz yedi sekiz yaşlarında iken ailesiyle birlikte İstanbul'a babasının yanına gitti. Önce Beşiktaş Askerî Rüşdiyesi'ne, daha sonra 1844'te dayısının ders nâzırı bulunduğu askerî idâdiye yazıldı. Buradaki beş yıllık tahsilini tamamlayarak Mekteb-i Harbiyye'ye girdi ve 1853 yılında mülâzım-ı sâni rütbesiyle okuldan mezun oldu. Erkânîharp sınıfına kaydolduysa da Kırım Harbi'nin çıkması üzerine Rumeli'deki orduya sevk edildi. Savaşta gösterdiği yararlılık ve kahramanlık dolayısıyla rütbesi 21 Mart 1855'te mülâzım-ı evvelîye yükseltildi. Kırım Harbi sona erince İstanbul'a dönerek erkânîharp sınıfına devam etti. Bu tahsilin ardından bir süre Erkânîharp Dairesi'nde çalıştı ve bir yıl sonra kola-

Gazi
Osman
Paşa

ğası oldu. 1859'da Osmanlı ülkesinin nüfus sayımı ile kadastro usulünde haritasının çizilmesinin kararlaştırılması ve bu arada Bursa ilinden başlanmasına hükümetçe karar verilmesi üzerine bu hizmete askerî temsilci olarak tayin edildi ve iki yıl bu vazifede kaldı. 1861'de Rumeli Ordusu'nda görev yaptıktan sonra Suriye'de başlayan Yüsun Kerem ayaklanması sebebiyle Cebelilübnan'a gönderildi ve burada önemli hizmetlerde bulundu. 1866'da Girit'te baş gösteren Rum isyanı dolayısıyla buraya yollandı. Adı geniş ölçüde ilk defa bu hareket sırasında gösterdiği gayret ve fedakârlık sayesinde duyuldu. Bilhassa Serdârikerem Ömer Paşa'nın takdirini kazandı, rütbesi miralaylığa yükseltildi ve kendisine üçüncü dereceden Mecidiye nişanı verildi. 1868'de gönderildiği Yemen'deki başarıları ile de mirlivâ oldu. Fakat Yemen'in havasını alınamayıp hastalandığı için 1871'de İstanbul'a döndü. Birkaç aylık hava değişiminden sonra Üçüncü Ordu'nun redif livâlîğine tayin edildi, bir süre ordu merkezi olan Manastır'da kaldı. 1873 yılında Yenipazar Tümeni kumandanlığına getirildi ve kendisine feriklik rütbesi verildi. Ardından İstanbul Merkez Kumandanlığı'na tayin edilen Osman Paşa, görevde kısa bir müddet kaldıktan sonra önce Arnavutluk'ta bulunan İşkodra kumandanlığına ve oradan da Bosna kumandanlığına gönderildi. Bosna Valisi Derviş Paşa ile aralarının açılması üzerine 1875'te merkezi Erzurum olan Dördüncü Ordu Erkânîharp Başkanlığı'na tayin edildiğinde Balkanlar'ın tam bir kargaşa içinde bulunması dolayısıyla aynı yıl Niş'e gönderildi. Ardından da boşalan Vidin kumandanlığına getirildi. Sırp Prensi Milan'ın 2 Temmuz 1876'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmesi esnasında Rus generallerinin kumanda ettiği Sırp ordusunu bozguna uğrattı. Asil şöhretini burada elde

ettiği zaferlerle kazandı. Kendisine ikinci rütbeden Mecidiye nişanı ile 1876'da müşirlik rütbesi verildi.

24 Nisan 1877'de Ruslar Osmanlı Devleti'ne harp ilân ettikleri sırada Osman Paşa Vidin'deki Garp Ordusu kuvvetleri kumandanlığında bulunuyordu. Kendisine verilen emir üzerine Vidin'den 25.000 kişilik kolordusu ile 7 Temmuz 1877 tarihinde Plevne'ye ulaştı. Ruslar'ın buraya yönelik olarak 8 Temmuz 1877'de Alman asıllı General Schilder kumandasında başlattıkları saldırılara karşı koydu. I. Plevne Muharebesi olarak tarihe geçen bu kanlı çatışma, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşlarında Ruslar'ın Rumenli cephesinde yedikleri ilk darbe oldu. Takviye alan Rus kuvvetleri Plevne üzerine 18 Temmuz'da ikinci defa taarruzda bulundular. Fakat yirmi altı saat süren bu savaşta gösterilen direniş ve karşı saldırı sonucu Ruslar bir defa daha hezimetle uğradı. Rumenler'in de savaşa katılımını sağlayan Ruslar, 7-11 Eylül tarihleri arasında gerçekleşen III. Plevne Muharebesi'nde de başarı kazanmadı. Bu muzafferiyet üzerine Osman Paşa'ya gazilik unvanı verildi. Birbiri ardınca başarısızlığa uğrayan Ruslar ise Plevne'yi 13 Eylül'de kuşatma altına aldılar. Uzun süren bu kuşatma sırasında mühimmat ve yiyecek sıkıntısı çekmeye başlayan kale müdafileri huruç hareketinde bulunmaya karar verdi. 10 Aralık sabahı 40.000 neferden oluşan ordusu nu iki kısma ayıran Osman Paşa, Vid suyunu geçmeye çalıştığı sırada Rus-Rumen topçularının ateşi sonucu bir şarapnel parçasıyla yaralandı. Erkânıharp zâbitlerinin yapılabilecek daha fazla bir şeyin olmadığını belirtmeleri üzerine teslim olmak zorunda kaldı. Bir süre Bugot, Bükreş, Harkof ve Rusya'da esaret hayatı yaşadı. Rus çarı tarafından kendisine kahramanlığını takdir amacıyla çifte kartal nişanı verildi. İstanbul'a dönüşü için II. Abdülhamid, Serasker Müşir Rauf Paşa'yı yâver-i ekremilik ve fevkalâde büyük elçilik pâyeleriyle Petersburg'a gönderdi. İçinde Osman Paşa'nın da bulunduğu heyetin İstanbul'a gelişi (12-13 Mart 1878) muhteşem bir törenle kutlandı.

Osman Paşa 14 Mart 1878'de Hassa Ordusu müşirliğine getirildi. 5 Kasım 1878'de de Hassa müşirliği uhdesinde kalmak üzere Mâbeyn müşiri oldu ve ölünceye kadar bu görevde kaldı; hatta ölümünden sonra dahi yerine başka bir tayin yapılmadı. Bunun yanı sıra seraskerliğe getirildiyse de Doğu Rumeli'nin

istilâsı üzerine savaş taraftarı olmakla itham edilerek bu vazifesinden azledildi. Yâverlik unvanı, mefaheret, birinci rütbeden Mecidi ve imtiyaz nişanlarına ilâve olarak papa da dahil kendisini takdir eden yabancı devlet başkanları ve hükümdarlar tarafından birinci rütbeden nişanlarla mükâfatlandırılan Osman Paşa, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Edhem Paşa'dan harbe dair kesin bir cevap gelmemesi ve basında Yunanlılar'ın galibiyetinden bahsedilmesi üzerine 23 Nisan 1897'de başmüfettiş sıfatıyla hareketi yürütmek üzere savaşı yerine gönderildi.

Askerî şahsiyeti yanında Gazi Osman Paşa saraydaki görevleri sırasında siyasî faaliyetlerde de bulundu. İngilizler'in Osmanlı Devleti üzerinde uyguladıkları baskı politikasına karşı İstanbul'da bulunan müslüman unsurlar arasında sağlam bir yer edinerek dinî grupların birleşmesini sağladı. Hindistan, Mısır ve Arabistan'daki İngiliz karşıtı gruplarla da münasebette bulundu. Yıldız Sarayı'nda ordunun islahatını ele alan komisyon çalışmalarına katıldı. Yapılacak islahat hareketinin Avrupa tesirinden uzak ve öz değerlere bağlı olması gerektiğini savunarak aksi fikirdeki islahat komisyonu kararlarına muhalefet etti. Bu meseleden dolayı kendisiyle Sadrazam Hayreddin Paşa arasındaki siyasî mücadele Hayreddin Paşa'nın 16 Temmuz 1879'da görevinden istifa etmesiyle sonuçlandı. Muhalliflerinin fikir ve eğilimlerine şiddetle karşı çıkması aleyhinde birtakım ithamlara yol açtı. Bu ithamları incelemek üzere padişahın emriyle kurulan komisyon iddiaların asılsız olduğunu ortaya koydu. Sarayda bulunduğu süre içinde dış politika konularında Abdülhamid'i etkilemeye çalıştı. 4-5 Nisan 1900 Cuma gecesi vefat etti ve Fâtih Sultan Mehmed Türbesi yanına gömüldü.

Osman Paşa iyi derecede Arapça, biraz da Farsça ve Fransızca biliyordu. Fe-

rik Neşet Paşa'nın kız kardeşi Zâtigül Hanım'la yaptığı evlilikten Nüreddin, Kemâleddin, Cemâleddin ve Hüseyin Abdülkadir adlı dört çocuğu olmuştur. Torunları halen İstanbul, Kahire ve Paris'te yaşamaktadır. II. Abdülhamid kendisini çok takdir ettiği için iki kızını Osman Paşa'nın iki oğluya evlendirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, YEE, nr. 33-1173-73-90; BA, İrade-Dahiliye, nr. 63300; Public Record Office (London), F.O 78/2593, nr. 43; 2783, nr. 398; 78/2806, nr. 1505; 2950, nr. 418 (May 21, 1879), nr. 419 (May 21, 1879); 3085, nr. 212; (September 22, 1880); 5057, nr. 21 (January 18, 1900); F.O 195/1288, nr. 123 (July 7, 1880); nr. 434 (January 23, 1880); F.O 358/4, 1877; nr. 21, s. 1; nr. 430 (December 24, 1879); War Office, 33/31; Liverpool Public Library (UK), *Confidential Papers 1877*, II/20, s. 7, 91; IX/15, s. 264, 295; *Sicill-i Osmânî*, IV, 781; Osman Senâî, *Gazi Osmân Paşa*, İstanbul 1317; Cemil el-Azm, *Tercemetü 'Osmân Bâşâ el-Üzâzî*, İstanbul 1315; *Mir'ât-ı Hakikat*, I, tür.yer.; Ahmed Sâib, *Son Osmanlı-Rus Savaşı*, Kahire 1327, s. 225; Osman Nûri, *Abdülhamid-i Sâni ve Devr-i Saltanatı*, İstanbul 1327, s. 75; M. Maurice, *The Russo-Turkish War*, London, ts., II, 716; Tahsin Paşa, *Abdülhamid ve Yıldız Hâtıraları*, İstanbul 1931, s. 19; a.mlf., *1876-1878 Osmanlı Sırp Seferi*, İstanbul 1934, I, 35, 47; Halil Sedes, *1875-1876 Osmanlı Ordusu Savaşları Bosna-Hersek ve Bulgaristan*, İstanbul 1946, II, 173; a.mlf., *Osmanlı-Rus-Rumen Savaşı*, İstanbul 1955, X, 4; W. N. Medlicot, *The Congress of Berlin and After*, London 1938, s. 317, 336; Ali Fuad Erden, *Osmanlı Rus Seferi Şipka ve Plevne Muhârebâtı*, İstanbul 1948, III, 929; R. Furneaux, *The Siege of Plevne*, London 1958, s. 39; H. M. Hozier, *The Russo-Turkish War*, London, ts., II, 716; E. Ollier, *History of the Russo-Turkish War 1877*, London, ts., I, 470; J. S. Shaw — E. K. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Cambridge 1977, II, 213, 214; F. A. Khan Yasamee, *The Ottoman Empire and European Great Powers 1884-1887* (doktora tezi, 1984), School of Oriental and African Studies, London, s. 43; Mehmet Metin Hülâgü, *Gazi Osman Paşa*, İstanbul 1993; *The Times*, London 25 July 1877, s. 5; *Manchester Guardian*, London 3 August 1877, s. 5; *The Illustrated London News*, London 20 October 1877, s. 374; *The Daily Telegraph*, London 15 September 1877, s. 5; *War Correspondance of Daily News 1877/78*, London 1878, I, 433; II, 211; *İkdam*, İstanbul 24 Mart 1316; *Servet*, İstanbul 24 Mart 1316; *Sabah*, İstanbul 24 Mart 1316/6 Nisan 1900; Miralay Talat, "Plevne Müdâfaası", *Askerî Mecmûa* (tarih eki), sy. 7, İstanbul 1927, s. 5.

MEHMET METİN HÜLÂGÜ

GAZİ SÜLEYMAN PAŞA CAMİİ

Kırklareli'nin Vize ilçesinde
Büyük Cami veya Ayasofya Camii
adıyla da bilinen cami
(bk. AYASOFYA CAMİİ).

Gazi Osman
Paşa'nın
türbesi -
Fatih /
İstanbul

